

Literaturverzeichnis:

1. Arnold, R., Nolda, S., & Nuissl, E. (Hrsg.). (2010). Wörterbuch Erwachsenenbildung (2. Aufl.). Stuttgart: UTB.
2. Kaiser, A. (2008). Gruppenlerner auf dem Prüfstand. Weiterbildung. Zeitschrift für Grundlagen, Praxis und Trends (5), 12–15.
3. Kaiser, R. (2008). «Jetzt machen wir Gruppenarbeit». Weiterbildung. Zeitschrift für Grundlagen, Praxis und Trends (5), 22–25.
4. Maes, J. (2008). Gemeinsam sind wir nicht immer stark. Weiterbildung. Zeitschrift für Grundlagen, Praxis und Trends (5), 8–11.
5. Nuissl, E., & Siebert, H. (2013). Lehren an der VHS. Ein Leitfaden für Kursleitende. Bielefeld: W. Bertelsmann.
6. Szepansky, W.-P. (2010). Souverän Seminare leiten. Gruppenprozesse und Leitungsrolle (2. Aufl.). Bielefeld: W. Bertelsmann.
7. Wendorff, J. A. (2012). Das Lehrbuch. Trainerwissen auf den Punkt gebracht. Bonn: Manager-Seminare Verlags GmbH.

УДК 811.133.1'373:82 – 32

Н. Л. Дяченко,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

ФОЛЬКЛОРНИЙ ТЕКСТ У ВИМІРІ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАДИГМ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКИХ ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ)

Статтю присвячено проблемам фольклорного тексту. Розглянуто основні етапи еволюції такого фольклорного жанру як лічилка, проаналізовано її основні функції, систематизовано наукові погляди мовознавців щодо класифікації текстів дитячих лічилок.

Ключові слова: фольклорний текст, жанр, лічилка, класифікація текстів дитячих лічилок.

ФОЛЬКЛОРНИЙ ТЕКСТ В ИЗМЕРЕНИИ СОВРЕМЕННЫХ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ПАРАДИГМ (НА МАТЕРИАЛЕ ФРАНЦУЗСКИХ СТИХОТВОРНЫХ СОЧИНЕНИЙ ДЛЯ ДЕТЕЙ)

Статья посвящена проблемам фольклорного текста. Рассмотрены основные этапы эволюции такого фольклорного жанра как считалка, проанализированы ее основные функции, систематизированы научные взгляды языковедов относительно классификации текстов детских считалок.

Ключевые слова: фольклорный текст, жанр, считалка, классификация текстов детских считалок.

FOLK-LORE TEXT IN THE LIGHT OF THE MODERN LINGUISTIC PARADIGM

The article is devoted to the problem of folk-lore texts. Inviting children into the world of folklore can start early – on the playground or in the nursery. In fact, many children and adults don't realize that the silly songs, rollicking rhymes, and nonsense games in early childhood are indeed a form of literature. There is a rich lore of stories, traditions, and customs unique to childhood, with no known author in most cases, passed on by word of mouth from generation to generation. Children often learn the ABCs, numbers, days, and months from rhymes and riddles we share from memory.

The article deals with the basic stages of evolution of such genre of folk-lore text as counting-out rhymes, it analyzes the main features of the counting-out rhymes. The scientific views of linguists were systematized to the interpretation of the notion of the rhyme-countings in the domestic and foreign linguistics and was paid attention to the classification of the texts of the children rhyme-countings.

Key words: folk-lore text, genre, counting-out rhymes, classification of the children rhyme-countings.

Актуальність статті визначається загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на інтеграцію антропоцентричного, семіотичного та функціонального підходів до вивчення мови в цілому і пов'язаних із цим особливостей будови окремих різновидів текстів, зокрема фольклорно-поетичних. **Мета** нашої роботи – визначити роль лічилки, проаналізувати тексти дитячих лічилок у семантичному і прагматичному аспектах, що дає змогу розкрити специфіку цього типу тексту. Об'єктом дослідження є текст дитячої лічилки. Матеріалом для дослідження послуговували тексти дитячих лічилок, узятих зі збірок дитячої ігрової поезії та поезії для дітей, наявних у бібліотеці французького культурного центру в місті Києві, на сайтах мережі Інтернет.

Лічилки – це жанр дитячого ігрового фольклору, представлений віршованими текстами малої форми, що мають чітку римо-ритмічну структуру і жартівливе забарвлення, й призначені для здійснення випадкового вибору учасника гри (зазвичай одного). Зараз лічилки є різновидом, здебільшого, дитячої творчості, однак раніше вони мали практичне застосування серед дорослих: їх використовували, наприклад, фотографи, яким необхідно було вирахувати час для проявлення плівки; відома історія про лічилку Джозефуса, яку також називають задачею Йосифа Флавія. Ця лічилка з історичним підтекстом заснована на легенді, де йдеться, що загін під командуванням Йосифа Флавія, який захищав місто Йодфат, не захотів здатися в полон у кілька разів більшому загону римлян. Воїни в складі сорока осіб стали в коло й домовились, що кожен два воїни будуть вбивати третього, допоки не загинуть усі. При цьому двоє останніх воїнів, що залишаться живими, мають убити один одного. Йосиф Флавій, ніби-то, швидко розрахував, де потрібно стати йому і його товаришу, щоб залишитися останніми, але не для того, щоб знищити один одного, а щоб здати фортецю ворогові.

Сьогодні роль лічилки менш жорстока, вона зводиться до того, щоб заспокоїти, надати впевненості. У фільмі «Розплата» (2016) режисера Гевіна О'Коннора, головний герой, Крістіан Вульф, хворий на аутизм. З дитинства батько, аби допомогти подолати загострення хвороби і стабілізувати емоційний стан хлопчика, навчив його лічилки *Solomon Grundy, Born on a Monday, Christened on Tuesday, Married on Wednesday, Took ill on Thursday, Grew worse on Friday, Died on Saturday, Buried on Sunday, That was the tale, Of Solomon Grundy* [18, с. 211]. Кожного разу, в моменти кризи, хлопчик промовляв її і, таким чином, навчився контролювати свій стан.

Лічилка допомагає адаптуватися до умов і правил життя в соціумі, адже основним є те, що дитина, застосовуючи лічилку, беззаперечно підкоряється тому справедливому вибору, який за допомогою цієї лічилки здійснюється, дитина таким чином засвоює морально-етичні норми спілкування з однолітками, а, отже, опановує складну науку «жити в суспільстві».

Значення лічилки – навчально-розвиваюче: адже багато творів містять посилання на історичні події чи постаті. Слід одразу зазначити, що ці тексти мають історичне значення дуже умовне, вони здебільшого не передають достовірну інформацію, хронологія подій не є дотриманою, в межах одного тексту можна зустріти персонажів різних історичних епох.

З-поміж цих текстів є такі, які слугують для легшого засвоєння історичних фактів, як, наприклад, текст, що містить сюжет про Жанну д'Арк, яку спалили в Руані; ремінісценції на теми шкільних дисциплін типу *Vive Henri IV* або ж такі, що містять свідчення про ненависних французькому народу персонажів чи служать відображенням історичних подій.

Призначення лічилки – розважати. Дитина, яка щойно почала опановувати мову, намагається систематизувати отриману інформацію, вишукує у мові закономірності й паралелі, в тому числі звукові. К. І. Чуковський назвав ритмізовані дитячі вигуки «екиками» [11, с. 164], вони найчастіше всього позбавлені смислу, їх головна цінність полягає в мелодійності, у звучній фонетиці. А. Спір зазначає, що для дитини, яка вчиться говорити, характерним є прагнення до гри звуків, їх поєднання у різні комбінації, повтори, звукові «обігрування». У такі ігри дитина може грати безкінечно, отримуючи величезне задоволення від своїх «фонетичних вправ», складаючи ланцюг алогічних, але милозвучних комбінацій [15, с. 98].

Лічилки є результатом колективної творчості, оскільки їх передача від покоління до покоління здійснювалась, головним чином, усним шляхом. Дитяча лічилка відображає усі реалії життя людини й усвідомлюється як адресантом, так і адресатом як правило поведінки, закон існування всередині дитячого колективу.

Якщо етнографічні розвідки й збір дитячого фольклору датовані початком XVII ст. (як, наприклад, збірка народних пісень, казок, легенд і лічилок *La Fricassée crotestillonnée*, Руан, 1602), то наукова зацікавленість проблематикою дитячого фольклору починається у середині XIX ст. У ході перших наукових досліджень аналізуються міфологічний та культурно-історичний напрями фольклористики (В. Попов, М. Костомаров, Ж.-Д. Блавіняк, Е. Роллан). На початку XX ст. наукові дослідження дитячого ігрового фольклору привертають увагу психологів [5, 7], філософів [3, 12], культурологів [10, 13, 14], етнографів [6, 13, 17, 8], мовознавців [1, 4, 9].

З огляду на неоднорідність текстового матеріалу класифікація лічилок є складним явищем. Взвзявши до уваги досвід наукових досліджень дитячих лічилок [1, 2, 9], ми розподілили тексти за такими аспектами: за формою (власне лічилки – тексти, що містять рахунок; лічилки-каламбури – містять незрозумілі слова, лічилки-замінники віршів – не містять ні рахункових, ні незрозумілих слів) і за призначенням (лічилки-задачі, лічилки для вибору ведучого гри або її гравців). Усі тексти лічилок можна розподілити у дві великі групи за наявністю чи відсутністю сюжету, як це пропонує зробити Г. А. Барташевич [2, с. 74 – 92]. Такий підхід, на думку вітчизняних вчених «дозволяє якнайповніше охопити строкате розмаїття творів» і «залишає менше можливостей для суб'єктивних суджень» [6, с. 218].

У ході нашого дослідження текстів французьких лічилок було встановлено, що переважна більшість сюжетних лічилок належить текстам з персонажами-антропонімами. Цей факт не є дивним, оскільки мовна картина світу фольклорної поетики є системою уявлень про світ, побудованою за принципом антропоцентризму, тобто зображення світу у фольклорних текстах відбувається у термінах людини. Сюжети таких лічилок торкаються сімейного кола, історичних та релігійних постатей, містять пряме згадування тієї чи іншої професії, розкривають драматичні перипетії життя; сюди належать лічилки, де дійовими особами є вигадані, казкові персонажі і представники різних націй та народностей; це тексти, сюжети яких пов'язані з виконанням кулінарно-гастрономічних дій.

Лічилки з персонажами-зоонімами є найхарактернішим та найбагатшим компонентом лічилкового репертуару дітей. За тематичними підгрупами лічилки з персонажами-зоонімами розподіляються так: лічилки з дійовими особами домашніми тваринами; лічилки, де персонажами виступають хижі та екзотичні тварини; лічилки, сюжети яких містять назви птахів, риб, рептилій та земноводних; лічилки з персонажами-комахами, слимаками, вигаданими казковими звірами; лічилки, де персонажі – представники рослинного світу; лічилки, сюжети яких змальовують природні явища, містять назви днів тижня.

Лічилки з персонажами-артефактами представлені текстами, сюжети яких охоплюють назви архітектурних споруд, житла, побуту й транспортних засобів, містять назви одягу та аксесуарів, символіки; це також лічилки з дійовими особами-стравами овочами й фруктами.

Щодо безсюжетних лічилок, то це тексти, побудовані на основі накопичення нісенітних звуків, твори, що втратили свій первинний смисл та стали незрозумілими, а також твори, що перейшли з фольклору інших народів чи містять іншомовні слова в своєму первинному вигляді: *Am stram gram pic et pic et colégram...* [17, с. 229]; *Uni unel casin casel* ... [17, с. 231].

Існує багато думок щодо походження цих лічилок. Перші дослідники цього явища вбачали в їх текстах магичні формули, чари, заклинання й прокляття, залишки мов зниклих народностей чи секретні коди [13, с. 88; 18, с. 63]. Та погляди дослідників збігалися в одному: ці загадкові тексти містили якийсь смисл.

Сучасні дослідження текстів французьких дитячих лічилок виявляють ще один цікавий факт, притаманний сюжетним творам, – деякі тексти можуть мати неоднозначний, подвійний смисл. Основними сюжетними лініями таких творів є стосунки сексуального чи еротичного характеру, цнотливість, жорстокість, катування, смерть.

Nous n'irons plus aux bois [17, с. 276] – у тексті цієї лічилки йдеться про заборону будинків розпусти за часів правління короля Людовіка XIV. *Nous n'irons plus aux bois, les lauriers sont coupés* – ми не підемо до лісу, лаврове листя там зірване... Над дверима цих закладів висіли гілки лаврового дерева, тобто зірване листя символізує закриття будинків розпусти. Далі в тексті: *le chant du rossignol viendra la réveiller* – солов'їний спів її розбудить, соловей є символом кохання-пристрасті; *allant cueillir la fraise et la fleur d'églantier* – коли йтиме збирати полуницю й квітку шипшини – знаки еротичного характеру.

Au clair de la lune [17, с. 252] – *В місячному сяйві* – сюжет цієї лічилки зазнав тисячі інтерпретацій. Появу цього тексту датують серединою XVI ст.: у місячному сяйві скромний слуга звертається до П'єрро і просить у нього вогню: *ma chandelle est morte, je n'ai plus de feu...* Моя свічка згасла, я не маю більше вогню – метафорично зображено пристрасть, хіть. П'єрро, натомість, радить слугі піти до сусідки: *va chez la voisine... car dans sa cuisine on bat le briquet... Battre le briquet* – вираз, вперше зафіксований у XVIII ст., означає «мати стосунки сексуального характеру».

Лічилки, що містять застереження молодим дівчатам остерігатися підступності чоловіків й залишатися морально чистими, берегти цноту, мають багатий арсенал символів. У тексті лічилки *À la pêche aux moules-moules-moules...* [17, с. 266] йдеться про те, що молода дівчина скаржить матері на молодиків, які відібрали у неї кошик. Кошик є стародавнім символом багатства, і те, що у ньому міститься, є найбільшою цінністю для його власника, а, оскільки, найціннішою для молодої дівчини є її чистота, то, у тексті мова про те, що хлопці забрали її невинність: *ils m'ont pris mon panier, taman*. Кінцівка цього твору застерігає дівчат від чоловіків, які можуть скористатися наївністю молодих дівчат.

Сюжетні лінії лічилок, що описують жорстокість, зображають тортури, насильство, хвороби, злидні, канібалізм, покарання, смерть. У лічилці *Jean petit qui danse* [17, с. 270] розповідається історія Жоана Петі, який у XVII ст. пройшов через тортури колесом. *Il était un petit navire* [17, с. 300] – дитяча лічилка, яку батьки люблять співати своїм малюкам, насправді жаклива історія про те, як моряки вийшли в море, а через 5 чи 6 тижнів у них скінчилися запаси харчів, отже вони вирішили тягнути жеревки – *tirer la courte paille*, аби визначити, кого вони мусять вбити, аби згодом з'їсти... Улюблена як дітлахами, так і дорослими лічилка *Une souris verte* [17, с. 262] про вандейського солдата часів Французької Революції, яких в той час називали *souris verte* за колір їх мундирів; його ввіймали республіканці і жорстоко катували: *Trempez-la dans l'huile, trempez-la dans l'eau...*

Отже, узагальнюючи, можемо зробити такі висновки: роль лічилки полягає в тому, аби, в першу чергу, ознайомити, привчити дитину до мовлення; прищепити дитині поняття про порядок й справедливість. Проблема класифікації текстів лічилок досить складна оскільки передбачає різноаспектне ретельне вивчення цього предмету. У перспективі дослідження планується розширити практичний матеріал завдяки залученню інших фольклорних текстів: легенд, пісень, епосів, які допоможуть відтворити синтаксичну структуру фольклорної картини світу.

Література:

1. Баранцев А. Д. Детские считалки как фольклорный жанр / А. Д. Баранцев // Вопросы развития жанра в русской литературе и устном народном творчестве. записки Калининского гос. пед. ин-та. – Калинин, 1970. – Т. 77. – С. 175–194.
2. Барташэвіч Г. А. Вершаваныя жанры беларускага дзыцячага фальклору / Г. А. Барташэвіч; АН БССР. Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Мінск: Навука і тэхніка, 1976. – 166 с.
3. Берлянд И. Е. Игра как феномен сознания / И. Е. Берлянд. – Кемерово: Алеф, 1992. – 96 с.
4. Виноградов Г. С. Детский фольклор и быт. Программа наблюдений / Г. С. Виноградов. – Иркутск, 1925. – 216 с.
5. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка / Л. С. Выготский // Вопросы психологии. – М.: Просвещение, 1966. – № 6. – С. 62–76.
6. Грайворонська О. В. Деякі мовні особливості українських дитячих лічилок / О. В. Грайворонська // Лінгвістичні дослідження: зб. наукових праць. – Харків, 1998. – Випуск 1. – С. 218.
7. Мид М. Культура и мир детства: избранные произведения / М. Мид; пер. с англ. и коммент. Ю. А. Асеева; Сост. и предисл. И. Н. Кона. – М., 1988. – 432 с.
8. Пропп В. Я. Поэтика фольклора / В. Я. Пропп; А. Мартынова (сост.). – М.: Лабиринт, 1998. – 352 с.
9. Тихонова М. П. Людическая функция в современной французской поэзии для детей: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.05. – МГУ им. М. В. Ломоносова / М. П. Тихонова. – М., 1996. – 201 с.
10. Хейзинга Й. Homo ludens / Й. Хейзинга. – М.: Издат. группа «Прогресс – Академия», 1992. – 454 с.
11. Чуковский К. И. От двух до пяти / К. И. Чуковский. – М.: Детгиз, 1963. – 370 с.
12. Эриксон Э. Детство и общество / Э. Эриксон; пер. и науч. ред. А. А. Алексеева. – СПб., 1996. – 279 с.
13. Arnold Van Genneper. Le folklore, croyances et coutumes populaires françaises [Voyez. La Culture moderne], 1924. – 148 p.
14. Caillois R. Les jeux et les hommes / R. Caillois. – P.: Gallimard, 1958. – 382 p.
15. Spire A. Plaisir poétique et plaisir musculaire / A. Spire. – P., 1949. – 366 p.

Словники:

16. Le Micro-Robert Poche. – P., Robert. – 1376 p. – С. 247.

Джерела ілюстративного матеріалу:

17. Comptines de langue française recueillies et commentées par Jean Beaucomont, Frank Guibat, Tante Lucile, Roger Pinon et Philippe Soupault. Edition Seghers, Paris, 1961, 1970. – 320 p.
18. G. F. Northall. English Folk-Rhymes. London, Kegan Paul, Trench, Trübner and Co, 1892. – 382 p.

УДК 8.82

С. О. Дячок,

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНО-ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ РОМАНУ У ВІРШАХ ЛІНИ КОСТЕНКО «БЕРЕСТЕЧКО»

У статті здійснено компаративне дослідження історико-філософсько-біблійної категорії помсти як причини внутрішньої поразки на прикладі англійського героя Гамлета («Гамлет» Вільям Шекспір) та українця Хмельницького («Берестечко» Ліна Костенко), через історичні, культурні, суспільні та національні процеси. Зокрема, з'ясовуються причини помсти, їх вплив на характери та наслідки у долях героїв, відповідно до описаних ситуацій із проекцією на сьогодення.

Ключові слова: помста, інтертекстуальність, драма, поразка, роздвоєність.

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНО-ДИСКУРСИОННИЙ АНАЛІЗ РОМАНА В СТИХАХ ЛІНИ КОСТЕНКО «БЕРЕСТЕЧКО»

В статті осуществлено компаративное исследование историко-философско-библейской категории мести как причины внутреннего поражения на примере английского героя Гамлета («Гамлет» Уильям Шекспир) и украинца Хмельницкого («Берестечко» Лина Костенко), через исторические, культурные, общественные и национальные процессы. В частности, устанавливаются причины мести, их влияние на характеры и последствия в судьбах героев, согласно описанным ситуациям с проекцией на современность.

Ключевые слова: месьть, интертекстуальность, драма, поражение, раздвоенность.

INTERTEXTUAL-DISKUSSION ANALYSIS OF THE POETRY NOVEL «BERESTECHKO» BY LINA KOSTENKO'S

The object of the study in the article, are works that are considered canonical through a huge ideological and aesthetic potential.

The article presents comparative study of historical and philosophical-biblical category of revenge as the cause of conflict, the English hero of Hamlet («Hamlet» by William Shakespeare) and in Ukrainian hero of Bohdan Khmelnytsky («Berestechko» by Lina Kostenko), which are the main characters in the mentioned literature, using historical, cultural, social and national processes. Also quite productively investigated the motive of revenge and its impact on the formation of the characters, according to the situations described with the projection of the present and its consequences in the lives of the characters.

The article deepens interpretative field and contributes to a better comprehension of the ideological and aesthetic parameters of the creative heritage of using intertextuality Shakespeare and Lina Kostenko. Made a discourse of the phenomenon of personal revenge through the prism of history through the context of the tragedy of the English and Ukrainian Poetry Novel.

Analyzed the motive of revenge through of the genre. Monologues-cases to nowhere intense tragedy of «Hamlet». For Bohdan Khmelnytsky is a monologue confession of the Hetman as a regular person and military leader, who is deeply experiencing the most difficult time of my life – the defeat of Berestechko, which was the result of revenge. Both heroes are forked and single. Each revenge leads, as a result, new victims. The Hamlet's way from depression to personal and family destruction is a road to nowhere. The Ukrainian leader as an optimist, a patriot, is undergoing an internal duality with thoughts about independence. Therefore, the reflection time is not.

Key words: revenge, intertextuality, drama, defeat, duality.